

Universitätsbibliothek Wuppertal

Omnia Divini Platonis Opera

Plato

Basileae, 1551

Dialogus octavus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-245](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-245)

tribuli atq; hospitali, Iouem unum intellige contribulis pariter & hospitis curatorem. Et quoniã statutos lege terminos præterire, & alienum sibi dominium usurpare, superbiæ proprium est: idcirco dicit Iouem ad hanc iniuriã ulciscendam excitari, atq; insurgere cum prælijs inimicissimis: quasi dicat Deum contra superbos non tam ut iudicem, quã ut hostem ultorem insurgere. Post uero multas constitutiones inquit, ad seniore philosophum non pertinere, minimas quasq; leges accurate describere: præsertim quæ ad lites rerumq; controuersias pertinent. Sed de rebus quidem externis paucas quasdam communesq; leges adducere, quas in minima quæq; iuris deriuent interpretes: de moribus autem & animi disciplina ad unguem diligentissime pertractare. Ac dum de uarijs opificibus uerba facit, tria de his præcepta tradit admodum memoranda. Primum quidem, nullum ciuem, id est, publicis aliquando muneribus perfuncturum, ullo debere opificio occupari neq; etiam eius seruum. Quippe cum ars reipublice gubernandæ longa exercitatione multisq; doctrinis indigens integrum sibi hominem uendicet. Secundum uero neminem artes duas uel studia exercere uel debere uel posse. Tertiũ deniq; artificem nõ decere alterius artis opifici præsidere. Vetat prudẽter & exportare ciuibus necessaria, & importare superflua, & in primis, cauponari præsertim questus gratia. Tum urbis partes uicosq; ac tẽpla & fores duodecim digerit: forisq; tam sobrias quã diligentes leges imponit.

DIALOGVS OCTAVVS DE LEGI BVS VEL DE LEGVM LATIONE.

SEQVITVR deinceps ut leges de solennitatibus per Delphica oracula sanciamus, quæ sacra, quibusq; dijs sacrificare feliciter ciuitas debeat. At quando, & quot numero sacra facere oporteat, fortẽ nostrum est non nihil lege sancire. CLIN. Fortasse numerum, ATH. De numero igit primo dicamus. Quem ego trecentorum & sexaginta quinque esse oportere censeo: ut unus aliquis semper ex magistratibus deorum alicui, aut dæmonum, pro ciuitate, pro seipulis, pro rebus suis sacrificet. Interpretes uero & sacerdotes tam uiri q̃ mulieres, uatesq; unã cum legũ custodibus cõgregati, ea ordinent quæ in his legum lator necessario omiserit. Nam omissorũ cognitores istos esse oportet. Lex ergo uidebit, ut duodecim solennitates dijs duodecim quibus singulæ tribus cognominantur, ciues peragant, dijsq; ipsis sacra per singulos menses faciant: choros præterea ludosq; musicos & certamina gymnica, prout dijs singulis & temporibus conuenit. Erunt autem solennitates distinctæ, ut constet, quas sine uiris, & quas non, agi oporteat. Terrestrium quoq; cœlestiumq; deorum, cæterorumq; qui hos sequuntur solennitates miscendæ non sunt, sed separandæ in duodecimo mense, qui Plutoni dicatus est, ut legitime celebrentur. Non enim abijciendus bellicosus hominibus is deus est, sed colendus, tanquã generi hominum semper optimus. Nam animæ corporisq; coniunctio, nullo modo melior est q̃ solutio, ut ego serio loquens affirmo. Præterea quicunq; sufficienter hæc distincturi sunt, illud cogitare omnino debent, nostram hanc ciuitatem quo uacationem temporis & possessionem rerũ attinet, talem esse qualis hoc seculo nulla reperiri possit. Verum oportet ipsam perinde atque hominem unum bene uiuere. Feliciter autem uiuentibus hoc necessario inesse in primis oportet, ut nec ipsi alijs, nec alijs ipsis iniuriam inferat. Quorum alterũ non est admodum difficile. Alterũ uero ut nulla possit iniuria lædi, difficillimum: nec perfecte id quisquã aliter assequi potest, q̃ ut perfecte bonus efficiat. Idem est & in ciuitate. nam si bona erit, in pace uitã ager: sin autem praua, & intestinis seditio- nibus & externis bellis assidue infestabitur. Cum hæc ita ferme se habeant, non belli tempus expectandum: sed in ipsa pace ciues ad rem bellicam exercendi sunt. Ergo ciuitas nisi mente capta sit, singulis mensibus bellicas uires experietur, non minus uno die: sed pluribus etiam, prout magistratibus ipsis uidebit, uiri simul & mulieres & pueri, nec hyeme nec æstu uitato, ut parati sint oēs, quodocunq; uniuersum quodammodo educere populum magistratibus uisum fuerit: ad idq; ludi etiam conuenientes unã cum sacrificijs excogitandi, ut pugnae quædam solennes festiuaq; fiant bellicas pugnas quã maxime imitantes: & uictoribus præmia laudes: uictis contra, uituperationes fiant, prout singuli in certaminibus, & in omni uita se gesserunt. Sic optimus quisque laudibus efferatur, & uituperatione contrarius deprimatur. Nec omnes harum rerum poetæ sint: sed primum, qui non pauciores q̃ quinquaginta annos natus sit. Deinde qui non solum

poeticam musam sufficienter possideant, uerumetiam præclarum & insigne aliquid fecerint. Eorum ergo qui boni uiri, honoreque digni sunt in ciuitate, & res præclaras gesserunt, poemata etiam si minus musica sunt, decantentur. Cuius rei iudicium, puerili doctrinae præpositus, ceterique custodes habeant legum. Hi probis uiris honorem hunc tribuant, ut solis libertatem in musis præstent: ceteros uero prohibeant. Nemo igitur audeat musam horum iudicio non probatam canere, etiam si Thamyræ Orphei que hymnis sit suauior. Sed canantur poemata sacra, quæ iudicio approbata, diisque dicata sunt: uirorum quoque bonorum poemata, quibus laudantur uituperanturque aliqui, & moderate id facere iudicata sunt. Hæc eadem de militia & de libertate poetica iudico mulieribus & uiris similiter facienda. Sed oportet legislatorem secum ita plerumque loqui. Cedo: in ciuitate instituenda quales ciues educare studeo? An non certaminum maximorum Athletas, quibus innumerati sunt aduersarii? Prorsus. ita recte quilibet respondebit. Si ergo pugiles, aut pancratiastas, aut alios similes educaremus, itane in ipsum certamen educeremus, ut cum nullo antea unquam pugnauerint? Vel si pugiles essemus, nonne pluribus ante diebus pugnare didicissemus, omnia facientes quibus in uero certamine ubi ad uictoriam contenditur, uti oporteat, quam proxime ad id quod simile est, accedentes, proloris castuum orbibus ferreis indueremur, ut uulnera & inferre & uitare præmeditatione disceremus? Quod si nulli quibus cum exerceri possemus, focij nobis darentur, nunquid stultorum ueriti risum nos contereremus, quin inanime simulacrum ex aduerso ad quod exercitatio fieret, suspenderemus? Ac si nec animati nec anima carentis aduersarii copia nobis esset, nonne ipsi soli ad umbram propriam pugnamus? An ad aliud quicquam, manuum huc & illuc flexus, & præparatio huiusmodi excogitata est. CLIN. Ad nihil aliud ferme quam ad hoc ipsum. ATH. Quid igitur ciuitatis pars quæ militiæ studet? An peius quam certatores huiusmodi præparata audebit ad certamen maximum deuenire, pro uita, pro liberis, pro rebus suis, pro patria pugnatura? Non ergo uerebitur legislator, ne gymnasia hæc inuicem aliquibus ridicula uideantur: sed lege statuet, ut res militaris agatur maxime quidem minori exercitatione sine armis, choros omnemque gymnasticam ad hæc inducens & concitans: maiore uero non rarius quam semel in mense, ut certent singuli ad capienda uel retinenda loca, & insidias omnemque rem bellicam imitentur, & pila se exerceant, undique se uertentes: ac telis utantur ad uera & periculosa tela quam proxime accedentibus, ne omnino absque timore ludus huiusmodi inter ciues agatur, sed formidinem inferat: atque ita qui magno sunt animo ignauosque ostendat, ut his honores, illis opprobria, ut conuenit tribuantur: & hac ratione ciuitas omnis per totam uitam ad uerum certamen uiriliter præparet. Si quis autem cæde inuoluntaria in his certaminibus morietur, qui interfecit lege expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus, ceteros non deteriores futuros. Timore uero in omnibus his extinctio, nihil amplius se inuenturum, quo a deterioribus meliores discernat. quod ni fiat, multo maius ciuitati malum est quam illud. CLIN. Concedimus hospes ita hæc esse lege sancienda, & uniuersæ ciuitati agenda. ATH. Nunquid causam nunc omnes cognoscimus, ob quam modo in ciuitatibus chorea talis atque certamen nusquam ferme nisi raro admodum fiant? An propter multitudinis legumque latorum ignorantiam ita fieri affirmabimus? CLIN. Fortè. ATH. Nequaquam o beate Clinia. Sed duæ huius rei sufficientes causæ sunt. CLIN. Quænam? ATH. Vna quidem, quod diuitiarum cupiditate ceteris omnibus neglectis, solummodo rem priuatam curamus: ad idque incumbens ciuium animus, nulli prorsus nisi pecunijs quotidie cumulandis dare operam potest. Nam artes & studia quæ ad lucrum conducunt, libentissime complectuntur omnes, cetera spernunt. Hæc igitur una causa est, ne ciues id aut aliud quicquam honestum bonumque officium curent, sed insatiabili auri & argenti cupiditate, & honesta pariter & inhonesta artificia complectantur, & quiduis agant, seu fas siue nefas id habeatur, ut pecunias cumulent, quibus subministrantibus ueluti pecora, uentri ac ueneri seruiant. CLIN. Recte dicis. ATH. Hæc inquam una sit causa, qua sit ut nec aliud quicquam præclare, neque rem bellicam sufficienter ciues exerceant: sed qui natura modesti sunt, ad mercaturam, nauigationem, uiliamque ministeria conuertantur: qui uiriles & generosi, ad furta, latrocinia, sacrilegia, insidias, sceleraque tyrannica: qui cum bene a natura constituti fuerint, infelices tamen hac consuetudine euaserunt. CLIN. Quomodo istud ais? ATH. Imò

Imò cur non eos omnino infelices appellem, qui fame coguntur per omnem uitã suam animã cruciare? CLIN. Hæc utiq; una causa est: alteram uero causam hospes, quam dicis? ATH. Recte cõmonuisti. CLIN. Ergo, ut ais, hæc est una, perpetua & inexplebilis diuitiarum cupiditas: qua occupati singuli, prohibentur rem bellicã, ut decet, curare. Sed alteram iam expone. ATH. Num uobis uideor, quia ad alteram desit facultas, in hac nimium immorari? CLIN. Non ita: sed odio percitus uideris hos mores hominũ ad quos sermo hic incidit, magis quam deceat insectari. ATH. Optime ô charissimĩ, me nũc increpatis. Quare quod sequitur audietis. CLIN. Dic tantũ. ATH. Causam equidem esse assero gubernationũ genera illa, de quibus sæpe iam diximus, popularẽ gubernationem, paucorum potentia, & tyrannidem. Nulla certe potestas huiusmodi, respublica est: sed seditiones appellari oēs rectissime possunt. Nulla enim uolentibus uolens, sed uolens nolentibus semper uĩ aliqua dominatur. In quibus cum princeps subditos timeat, nec bonos, nec diuites, nec robustos, nec fortes, nec omnino bellicosos sponte unq; fieri patietur. Hæc duæ omniũ quidẽ quodammodo, horum certe præcipuæ causæ sunt. Quas utraq; respublicas hæc cui nunc leges damus, effugisse uidetur. Nam & in otio maximo est, & penitus libera: & ex his legibus homines pecuniarũ cupidi minime fiunt. Ideo uerĩ simile est, ut hæc sola omniũ quæ nunc sunt rerum publicarum disciplina bellicã, ludumq; simul, de quibus recte differuimus, suscipere possit. CLIN. Probe. ATHEN. Deinceps de omnibus gymniciis possumus certaminibus dicere, ut his præmia ponantur, quæ ad bellum conducunt, cætera dimittantur. Sed quæ ista sunt à principio recensenda sunt, & legibus sancienda, & primo quæ ad cursum uelocitatem que pertinent. Nonne? CLIN. Omnino faciendum. ATH. Omnium igitur maxime agilitas corporis, altera pedum, altera manuum, ad bellum conducit: ad fugiendũ quidẽ insequendumq; pedum, in pugnando aut luctandoq; manuum robore indigēs. CLIN. Certe. ATH. Neutra tamen absq; armis, magno usui est. CLIN. Vere. ATH. Stadium ergo cursurũ, quemadmodum nũc in certaminibus fit, præco primũ uocet. Ille uero cum armis ingrediatur. Nam nudo absq; armis certatori præmia nos minime ponimus. Primus igitur stadium cursurus, armatus ingrediatur. Deinde qui δίαυλον. Tertius qui equis. Quartus qui δολιχόν. Quintus qui leuiori armatura ornatus. quem primum sexaginta stadiorum spatium ad aliquod templum Martis peruenturum emittemus. Alius etiã grauiore armatura, breuius ac planius spatium cursurus. Alius sagittarius omni arcuum ornatu munitus, centum stadia per montes uariam regionis naturamq; ad Apollinis Dianæq; templum certans perueniat: Certamine igitur constituto quousque ueniat, expectabimus, & uictoribus singulis præmia dabimus. CLIN. Recte. ATHEN. Tripertito hæc certamina distinguamus. Vnum puerorũ. Alterum imberbium. Virorum tertium. Et imberbibus quidẽ duas cursus de tribus, partes ponemus: pueris harum dimidias. Hi cum sagittarijs, cæterisq; armatis concertent. Fœminis uero, puellis quidẽ nondum pubescentibus nudis stadium ponemus, & δίαυλον, & equestrem, & δολιχόν quæ in ipso cursu concertent: ultra uero tertium ac decimũ ætatis annũ, donec nupserint nõ longius uigesimo nec breuius decimo atq; octauo ad certamen cursus descendãt. quæ quidẽ congruo utantur uestitu. Hæc de cursu & uirorum & mulierum dicenda sint. Ad robur uero augendum, luctationis similiumq; loco, quæ nunc habentur, grauiora capiant. Et unius ad unũ, duorũ ad duos, & usq; decem ad decem armis pugna fiat. Quæ uero quotq; facere aut non pati uictorem oporteat, sicut modo in palæstra determinatum est à præfectis luctationũ, quid sit bene aut nõ bene luctantis opus: ita & in his armorum certaminibus periti inducendi sunt, ut lege sanciant, quid aliquis non patiens, aut quid faciens uincat, & uictum similiter quis nam ordo discernat. Eadem hæc de fœminis quoq; ad ætatem usque nubilem, lege sancita intelligantur. Peltastica uero uniuersa pugnae pancratiacæ opponat: certeturq; arcu, pelta, lanceis, lapidumq; manu & fundæ proiectione. Et qui se optime in his quoq; gesserit, huic lege honores uictoriæ tribuantur. Nunc de equorum certaminibus uideamus. Equorum usus in Creta magnus non est. Quare necesse est studiũ in nutriendis equis, certandoq; cum eis minori curæ Cretenisibus esse. Nam currus quidẽ nemo uestrum tenet: neq; in hoc operam ponere præclarũ esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse uidetur. Singulis autẽ equis,

ijsq; qui pullinos dentes nondū iecerint, pullis, & horum medijs perfectisq;, equestrem
 ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem
 sit: in eoq; iudicium magistris equitum & tribunis tam de omni cursu equorum q̄ de his
 qui cū armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis uero, neq; in gymnasticis
 ludis, neq; hic certamen præmiumq; imponimus. Sed non est Cretę inutilis qui sagittam
 aut iaculum ex equo immittit. Quapropter in hoc etiā ludendi gratia cōtentio concerta
 tioq; habeatur. Ad hæc aut legibus scēminæ cogendæ nō sunt. Verum si priori disciplina
 consuetudineq; puellas uirginesq; natura concitat ad hæc, facitq; ne abhorreant, admit
 tendæ sunt. Sed de exercitatione disciplinaq; gymnastica, siue quæ in certaminibus exe
 quimur, seu quæ sub magistris quotidie exercemus, satis iam diximus. De musica etiam
 maiori ex parte. At uero de rhapsodis, id est carminum cantoribus, deq; his qui eos se
 quuntur, & de contentione chororum, quocunq; necessario solennitatibus dijs. damo
 nibusq; constituuntur statutis diebus mensibusq; & annis, hæc omnia quomodo dispo
 nenda sint, & si per tres, aut etiā per quinque annos fieri debeāt, cōsilio deorum intelligen
 tur, agentur que. Tunc uero certamina musicæ uicissim fient, prout athletæ ipsi præmio
 rum declaratores, & doctor iuuenū, legumq; custodes qui in his ferendarum legum auto
 ritatem habent, unā congregati, hæc ordinauerint. Hi nanque & quando, & qui & qui
 bus cum singula certamina in omnibus choris choreisq; exercere debeant, ordinabunt.
 Qualia uero singula hæc quo ad orationem uel cantus uel harmonias numeris saltatio
 nibusq; mixtas, esse debeant, sæpenumero à primo legumlatore est dictum: quem poste
 riores sequentes, ut singulis sacris temporibusq; conueniet, ita certamina quæq; distri
 buent, festosq; dies statuent ciuitati. Hæc quidem & cætera talia, nec intellectu difficilia
 sunt, quo pacto sint legibus ordinanda: neq; si hoc uel illo modo commutentur, multum
 profunt ciuitati, uel obsunt. Sunt autem nonnulla plurimi faciendā, quæ persuadere ita
 difficile est, ut dei maxime opus hoc esse uideatur, si ab illo possent constitui. Nunc autē
 audacis alicuius hominis opera indigent, qui libertate dicendi maxime fretus, quæ ci
 uitati ciuibusq; optima fore censeat, ita statuatur, ut corruptos ciuium animos ad decentem
 habitū legumq; obseruationē reuocet dum ardentissimis eorū cupiditatibus aduersetur,
 omniq; etiam auxilio carēs solā solus rationē secutus nō uereat. CLIN. Quidnā dicis ho
 spes? Hoc enim non intelligimus. ATH. Verisimile est. Verum conabor planius dicere.
 Nam cum disciplinam ipsam uitæ animaduertē, uideremq; adolescentes & adolescen
 tulas inuicem humaniter conuersari: timui, ut par est, considerans qua in re quispiam ea
 ciuitate utatur ubi adolescentulæ adolescentuliq; delicati sint, qui non magnis durissi
 misq; laboribus, quibus libido petulantia que extinguitur, domiti sint: sed festis diebus
 sacrificijsq; & choris omnes plurimum uacent. Quomodo igitur in hac ciuitate ab il
 lis cupiditatibus abstinebunt, quæ multos in extremum duxerunt: ita ut ratio quæ absti
 nere imperet, lex efficiatur? Profecto si leges superiores, multas à nobis pellunt cupi
 ditates, nihil mirum est. Nam institutio illa qua nimix diuitiæ prohibentur, non parum
 ad temperantiā confert, & disciplina illa omnis supra à nobis exposita leges ad hæc com
 modas habet. Præterea & principū oculi coacti non aliō intueri, sed semper adolescen
 tiam obseruare, cæteris quidem humanis cupiditatibus modū adhibent: sed adolescen
 tularum adolescentularumq; contra naturam amores, & uirorum pro scēminis & mulie
 rum pro uiris abusus, unde innumera hominibus & priuatim & publice mala secuta
 sunt, quomodo aliquis euitabit? & quod in singulorum periculis remedium inueniet?
 Omnino difficile id est ô Clinia, Nam in cæteris quidem multis uniuersa Creta Lacedæ
 moniaq; nobis ad leges ponendas à multorū moribus alienas ualde opitulatur, sed quo
 ad mores pertinet, aduersantur dissentiuntq; omnino. Quoniam si quis naturam secutus
 illam quæ fuit ante Laij tempora legem posuerit, non permittens maribus pro scēminis
 abuti, restemq; bestiarum naturā citauerit, in quibus mares inter se Veneri operam non
 dent, quia secundum naturam id minime sit, uerisimili forsan ratione utetur, uestrisq; ci
 uitatibus non consonabit. Accedit ad hæc q̄ minime id assequer, quod à legislatore sem
 per est obseruandum. Semper enim obseruari oportet quid ad uirtutem conducat quod
 lege sancitur, & quid non. Age uero si id honestum aut non turpe nunc lege statui assen
 timus, quidnam ad uirtutem proderit? utrum in eius qui persuasus est utrem in se tur
 pem

pem admitteret animo fortitudinis habitum, an in eius qui persuasit, temperantia speciem generabit? Vel hæc quidē nullus unquē, sed potius horū contrariū credet? Quippe uoluptatibus seruiens quisque mollitiem uituperabit. In eo uero qui fœminas imitatur, nonne muliebrem ipsam imaginē quilibet improbabit? Quis igitur hominum hoc cum tale sit, legibus sanciet? Fere nullus, qui ueram in mente legem habuerit. Quomodo ergo uerum hoc esse dicimus? Amicitia utique, cupiditatis, amorumque naturam considerare necesse est si quis hæc recte sit inspecturus. Nam cum ipsa duo sint, & tertia ex ambobus species, uno cōprehensa nomine dubitationem omnem & tenebras faciunt. CLIN. Quō? ATH. Amicum enim simile simili uirtute, & aequale æquali asserimus. Amicum rursus egenum diuiti, quamuis genere contrarium sit. Quando uero utrunque uehementius fuerit, amorem nuncupamus. CLIN. Recte. ATH. Amicitia quæ a contrarijs proficiscitur, dura est & aspera, & sæpe uicissitudinem in nobis non habet. Quæ uero a similibus, placida, cōmunisque per uitā. Vbi uero ex utrisque cōponit beneuolentia: primo non facile cognoscitur, quid sibi uelit qui tertio hoc amat amore: deinde ab utrisque in contraria tractus, & ipse quid faciat, dubitat, cum ab altero, ætatis uti flore iubeatur, ab altero prohibeatur. Nam qui corpus amat, eiusque formam quasi fructum quendam esuriens petit, is satiari duntaxat quærit, nullumque animo amati præbet honorem. Sed qui minus de corpore curat, & animo considerat potius quam desiderat, cum ipsum, ut decet, animum diligit, corporis usum petulantiam & contumeliam arbitratur: cumque temperantiam, fortitudinem, magnificentiam, & prudentiam uereatur & colat, cum casto amico castus uiuere uolet. Amor autem ex utrisque his compositus, ipse est quem modo loco tertio ponebamus. Cum ergo tres sint amores, utrum omnes lege pellendi sunt? An uidelicet eum in ciuitate suscipiemus qui uirtutem respiciat, & adolescentem fieri quam optimum cupiat: duos autem alios, si fieri poterit, repellemus? Nunquid aliter tibi o amice Megille uidetur? MEG. Probe admodum de his modo dixisti hospes. ATHEN. Non frustra o amice coniciebam te mihi adstriptulaturum. Non oportet autem me nunc quid de his uestra lex sentit inquirere, sed quod admittis accipere. Clinia uero postea id persuadere conabor. Quod a uobis datum est, modo accipiatur, legesque diligenter consideremus. MEG. Rectissime loqueris. ATHEN. Artem in hac lege ferenda quandam habeo, partim quidem facilem, partim omnino difficilem. MEG. Quomodo istud? ATH. Constat nunc quoque plurimos hominum quamuis iniqui sint, bene, & diligenter, & sponte a pulchrorum coniunctione sese abstinere. MEG. Quando id fit? ATH. Quando frater aut soror eximia pulchritudine alicui sit, a filio quoque filiaque lex eadem, quamuis scripta non sit, sufficienter repellit, prohibetque & manifestum & furtiuum istorum concubitum. Imò uero facit, ut ne cupiditas quidem ulla rei huius uulgus aggrediat. MEG. Vera narras. ATH. Vnum ergo uerbum atque breuissimum omnes huiusmodi uoluptates extinxit. MEG. Quid illud? ATH. Quod fas nihil horum esse dicitur, sed apud deum odio haberi, & turpius omnium esse turpissima. Causa autem nonne hæc est? Quia nemo aliter prædicat, sed statim ab ineunte ætate & ioco sanul & serio dicta, & sæpius in tragœdijs hæc eadem audiuntur, quando uel Thyestem, uel Oedipodem, uel Macareum mortem sibi debitam sceleris pœnam cōsciuisse propter huiusmodi uenerem narrant. MEGIL. Recte istud dictum est. Miram enim famæ potentiam nouimus, quando nemo aliter quam iubeat lex ne respirare quidem audeat. ATHEN. An non recte dictum est a nobis, quod uolenti legislatori cupiditatem aliquam earum quæ uehementer sibi subigunt homines, rationi subiicere, facilis cognitu modus est? Quippe si famam huiusmodi, apud omnes seruos & liberos, masculosque & fœminas, & uniuersam ciuitatem, quasi sacrum quiddam dicauerit, firmissimam hanc legem efficiet. MEG. Ita prorsus. Quæ uero ratione id assequi poterit, ut libenter idem omnes prædicet? ATH. Probe obiecisti. Ideo enim a me dictum est, artem me ad hanc legem habere, ut secundum naturam ad procreationem Venere homines utantur. Abstinentum igitur a maribus iubeo. Nam qui istis utuntur, genus hominū dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes ubi radices agere quod feritur nunquam poterit. Abstinentum quoque & ab agro illo fœminino, ubi semen germina nolit producere. Hæc lex si perpetuo in alijs sicut in necessitudine paterna conseruabitur, innumerorum erit bonorū causa. Nam primo secundum

naturam statuta erit. Deinde ab omni amorū rabie atq; furore, adulterijs, potuscq; & cibi nimio luxu repellet. Vxoribus quoque uiros conciliabit, & alia plurima pariet bona, si apud quencq; fuerit stabilita. Sed forsā si uehemens aliquis iuuenis multo spermate plenus hanc legem ferri iudierit, improbabit protinus, & alta uoce clamabit, impossibilia stultaq; à nobis lege sanciri. Quod quidem cum considerarē, dixi artem me habere, quodammodo facillimā, quodammodo etiam difficillimam, ad legem hanc obseruandam. Facile nanque intellectu est, quomodo id possibile est. Nam cum apud omnes legitima hæc sententia dedicata fuerit, animos omnes domabit, efficietq; ut metu latis legibus pareant. Sed eò iam res peruenit, ut nunquam effici posse uideat: sicut nec conuiuij quidem studium credebatur ab uniuersa ciuitate perpetuo posse obseruari. Et tamen apud nos re ipsa fieri uidetur, quod inter mulieres, nec in ciuitatibus quidem uestris fieri posse putatur. Hac equidē ratione propter huius incredulitatis uim difficillimū esse dixi hæc utraq; lege seruari. MEG. Et recte quidem. ATH. Quod autem supra uires humanas non sunt, sed fieri possunt, uultis ut uerisimilem quandam rationem uobis exponam? CLIN. Cur non? ATH. Vtrum facilius quispiam à ueneris abstinebit, uoletq; ordinem his impositum moderate seruare, cum bene ex prudenti aliqua diligentia corpus affectum fuerit, an cum contrā? CLIN. Multo magis cum bene atq; ex arte. ATH. Num igitur de Tarentino Icco nō audiuimus: qui propter olympica aliaq; certamina, artificioso circa hæc studio temperantiam simul & fortitudinem animi consecutus, nullam unq; in toto exercitationis suæ tempore uenerem cognouit? Idem quoque de Chrytone, Astylo, & Diopompo alijsq; q̄ plurimis fertur. quanquam ô Clinia multo peius animos bonis artibus excoluerant, quam tui meiq; ciues, corporibus certē multo magis uigebant. CLIN. Vera narras quod à priscis ista ab athleticis facta fuisse prædicatur. ATH. Illi igitur ut luctando & currendo cæterisq; huiusmodi uincerent alios, ab ea uoluptate quæ beata uulgo existimatur, abstinere uoluerunt. Nostri adolescentes uictoriæ causa longe præstantioris, non poterunt: quā nos carminibus fabulisq; & soluta oratione & cantibus esse optimam pueris statim à teneris occinemus, & ut uerisimile est oblectando persuadebimus. CLIN. Quam uictoriā dicis? ATH. Ut uoluptate inquā uicta feliciter uiuant, uicti autē contrā. Præterea metus ille, ne quod minime fas est, committatur, nōne ad idem potissimum conferet: ut ea uidelicet superent, quæ alij quamuis deteriores, superasse dicuntur? CLIN. Consentaneum id quidem. ATHEN. Postquam huc in lege hac ferenda deuenimus, & propter multorum prauitatem in dubitationem incidimus, audacter iam manifesteq; dicamus, non oportere ut ciues nostri aibus multisq; beluis sint peiores. Per multos enim greges ipsarum uidemus integre atq; caste, antequam procreandi tempus adueniret, uiuere: sed cum hanc ætatem attigerint, mas foeminae & foemina mari cōiunctæ, iuste, sancteq; in prima perseuerantes amicitia reliquam peragunt uitam. Oportet igitur esse eos bestijs meliores. Quod si à cæteris Græcis Barbarisq; plurimis corrumpantur, nec possint se continere, cum uideant audiantq; inordinatā apud eos Venerem plurimū posse, alterā præterea legem custodes legum ad ferendas leges autoritatem nacti, excogitent. CLIN. Quā modo ferre legem consulis, si hanc non susceperint? ATH. Quæ hanc ô Clinia sequitur. CLIN. Quænam illa est? ATH. Ut quàm maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, & aliò uires suas conuertant. Quod erit, si non impudenter ipsa utentur. Nam si rarius propter ruborem id fiat, imbecillior erit domina. Clām ergo consuetudo & lex non scripta hæc fieri suadeat: contrā autē fieri uelut turpe dissuadeat: turpeq; sic non omnino agere. Sic enim & secundo seruabimus honestū loco, & genus unum hominum, tria genera continens, homines deprauatæ naturæ, quos sui dominos esse negamus, coget utiq; ne leges contemnant. CLIN. Quæ tria genera? ATH. Cultores inquam deorū, honoris amatores, & qui non corporum sed animi morum pulchritudinem diligunt. Hæc quasi per fabulam dicta uotoq; similia: multum tamen ciuitatibus omnibus si ea seruare potuerint, collatura. Fortasse autem si deus uoluerit, duorū alterum in amatorijs assequemur. Vel ut nemo generosas liberas que mulieres præter uxorem audeat tangere: nec ullus nothos ex concubina suscipiat: nec infœcundos marium agros præter naturam serat. Vel alterum quidem omnino tollemus: ne quis cum maribus congregiatur. Si quis autem alijs mulieribus commisceatur quàm cum his quæ cum

cum dijs sacrisq; nuptijs domum uenerunt, emptis uidelicet, uel alio quocunque modo acquisitis; nisi uiros simul mulieresq; omnes lateat, infamis lege, omnibus que ciuitatis honoribus, ceu peregrinus aliquis, priuatus sit. Hæc lex siue simplex siue duplex sit, de rebus ueneris amatorijsq; omnibus, quas inter nos propter huiusmodi affectus recte uel non recte agimus, lata sit. MEGIL. Ego equidem hanc legem ualde probo. Clinia uero hic, quid sibi uideatur, nobis aperiat. CLIN. Faciam o Megille cum occasio dabitur. Nunc autem sinamus hospitem ulterius in ferendis legibus progredi. MEGIL. Probe. ATHEN. Sed adeo iam progressi sumus, ut ad conuiuia deuenerimus: quam quidem rem alibi difficilem esse dicimus: in Creta autem nemo frustra existimabit fieri oportere. Quomodo autem: utrum ut hic, aut quemadmodum apud Lacedæmonios, an tertius quidam modus utrisq; his melior inueniatur, nec inuentu difficile id mihi uideatur, nec inuentum cum fuerit maxime profuturum, enim uero concinne & nunc constituta uidentur. Sequitur nunc ut de uictu, quomodo haberi possit, dicamus. Victus in alijs ciuitatibus multiplex uarijsq; ex locis, maxime uero duplici ex loco in cæteris comparatur. Nam ex mari ac terra plurimis græcorum ciuitatibus aduehitur, cum istis terra solummodo aduehatur. Quæ res legumlatori facilior. Multo enim minor quam dimidia pars legum sufficiet. Præterea convenientiores liberis hominibus leges ponentur. Naualium enim & mercatorum, cauponum, diuerforij, publicanorum, permutationum, fodinarumq; metallicarum, & mutui fœnoris, ac mille huiusmodi leges ferre non admodum cogitur. Quare in ciuitate hac nostra legum conditor his omisis duntaxat agricolis, pastoribus, apum curatoribus, taliumq; custodibus, atque ministris leges dabit, cum de nuptijs liberorumq; procreatione, educatione, disciplina, magistratumq; designatione, maxima ex parte tractauerit. Nunc ergo ad leges de uictu deq; ijs qui labore suo ipsum parant, uenire necesse est. Et agriculturæ leges primo ponantur: primaq; terminalis louis hæc. Nemo fines atq; terminos agri moueat, nec ciuis uicini, nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat. sed putet id esse uere quod dici solet, hic immobilia mouet: malitq; unusquisq; saxum ingens mouere, quam paruum lapidem iureiurando à dijs firmatū, quo amicitia & inimicitia terminentur. Alterius enim Iupiter contribulis, alterius hospitalis, est testis: qui hostili prælio semper insurgunt. Qui legi obtemperat, indemnus utiq; sit: qui eam dispunxerit, duplices pœnas luat: primo quidem deo uindice, deinde lege: quæ iubet ut nemo sponte uicini agri terminos moueat. Eum uero qui mouerit, quicumq; uoluerit, ad agricolas deferat, agricolæ ad iudicium ducant, à quo damnatus utpote terminorū clam uicq; turbator, reddat, patiaturq; prout iudices iudicauerint. Multa deinde paruaq; damna in uicinia sæpius facta, magnas inimicitias pariunt, uicinitatē difficilem & amaram reddunt. Propterea caueat uicinus ne uicino noceat, cum in alijs, tum uel maxime in agris colendis. Nocere nanque non difficile, sed cuiuslibet hominis est: prodesse uero non cuiuslibet. Quicumq; uero fines egres-

Serui tutes
rustic anæ

cessitas postulat. Sed si uicinis quoque pauca sit, aquandi modus quo utatur quotidie, si bi ab agri curatoribus statuatur. Si uero aquae pluuiales abundant, & qui inferiores partes habitant aut colunt, defluxum ita prohibeant, ut superioribus noceant: aut contra si superior incōsiderate fluere aquas permittens, inferiori noceat, & conuenire inter se nequeant: in urbe quidē aedilis, in agris uero, qui agris praest, modū imponat: quem si quis non seruauerit, inuidiā & peruerlitatis poenas persoluat: & uicino damnum in duplo restituat. Autūni aut fructuum communis huiusmodi participatio sit. Bina nobis gratiae dona hic deus largitur. Vnum dionysiacū, quod recondi non potest: alterum uero quod reponi aptum est. Haec igitur lex de fructibus sancitur. Qui uuas aut ficus de rusticis fructibus ante uindemiā tēpus gustauerit, quod cū arcturo cōcurrit, quinquaginta drachmas, si de suo agro collegerit, Dionysio dedicandas persoluat: sin a uicinis acceperit, minam: sin ab alijs, duas minae partes. Uuas autem ficusq; , quos generosos nominauimus, neq; commode recondi possunt, quomodo & quando uelit, si sua haec sunt, colligat. sin uero aliena, nisi impetrauerit, quoniam lex est, ut nemo moueat quae nō deposuit, qui accepit, mulctetur. Quod si seruus quispiam, non persuaso agri domino, eas acceperit, pro singulis ficibus uuarumq; acinis aequalia numero uerbera patiat. Inquilinus fructibus emptis siquidem condi non possunt, si cupit, uescatur: peregrinus autē in ipso itinere si transeat solus, aut cum uno tantummodo, fructus non reponendos si uelit hospitali cum ueniā gustet. Alios autē gustare quos rusticos dicimus, peregrinos quoq; lex prohibeat. Sin uero qui condi possunt inscius tetigerit, seruus quidem plectatur. Liber autē dimittatur admonitus ficus uuas' que solummodo quae condi non ualent gustare licere, eas uero, ex quibus passae uuae & uinum & caricae fiunt, minime. Pyra uero & mala tum alia tum punica caeteraq; huiusmodi clam auferre, turpe non sit. Siquis uero deprehensus fuerit, pauciores annos q; triginta natus, sine uulneribus uerberetur, atque puniatur. nec poena ulla propter huiusmodi uerbera libero sit. Aduenae quoque de his fructibus perinde ac de ijs quos superius diximus qui non conduntur, carpere liceat. Si senior quispiam comederit, nec asportauerit, ut aduenae permissum est, & ipse quoque omnium huiusmodi fructuū particeps sit. quod si legi non paruerit, ad uirtutis certamē impotens habeatur, si iudicibus huic rei praesidentibus tunc relatum hoc fuerit. Aqua nutriendis hortis maxime omniū confert: sed facile corrumpi potest. Terra uero & sol & aer, quae cum aqua simul ea nutriunt quae terra nascuntur, non facile ueneno, uel diuersione, uel ablatione corrumpi possunt. his autē modis facile aquae damnum infertur, propterea legis auxilio indiget. De hac igitur lex sancitur. Siquis sponte alienam aquam, siue scaturientem ē fontibus, siue collectam, ueneno aut foueis aut ablatione corruperit, ad aediles deferat: ubi si deliquisse cōuincitur, damnum restituat: & fontes, aut aquarum uas, ut interpretes singulis semper faciendam purgationem iudicarint, ita purget. In aduectione autem omnium quae ab agris colliguntur, liceat cuiq; res suas quae uelit aduehere, modo aut nulli damno sit, aut sibi triplum proueniat lucrum eius damni quod uicino infertur. Horum cognitores, magistratus sint, & caeterorū omnium quae per iniuriam sponte quis, aut uii, aut clam, uel per se, uel per illa quae possidentur ab eo, in personam, aut in rem intulerit. Haec inquam ad magistratus omnia deferantur, si tres damnū minas non excedit: sin uero maius sit, ad constituta publice iudicia causa deferatur, & qui iniuriam intulit puniatur. Quod si magistratum aliquis iniuste de damno alicuius sententiā tulerit, duplum ei qui passus est iniuriam, debet. Et omnino si quid per iniuriam fecerint magistratus, causa ipsa a quolibet uolente in publico iudicio agitetur. Infinita penē parua restant instituta, quibus corrigantur errores in iudicij termino, in citationibus, citatoribusq; , siue inter duos siue inter multos citatio sit, & caeteris huiuscemodi, quae nec a legibus praeteriri possunt, nec tamē seniore legū latore digna uident. Ea igit omnia iuniores priscas leges imitati, & parua ex magnis intelligentes, necessariūq; usum experientia cognoscētes, legibus donec sufficiēter se habeant ordinēt. Deinde sufficiēter positus, immobiliter his utant. De caeteris aut opificibus leges ita constituantur. Primo nullus ciuis opificio ullo detineat, sed nec seruus quidem ciuis alicuius. Arte em magna quae longa exercitatione, multisq; doctrinis indiget, occupatus est ciuis, cum communem ciuitatis ornatum procuret: quae res non leui quadam opera contenta est, sed praecipuum

studium

studium exigit. Duas uero artes aut studia duo diligenter exercere humana natura non potest. Nemo etiā satis potest arti quidem uni uacare, & alterius artis opifici præsiderē. Hoc igitur in ciuitate statutum sit, ut nemo ararius simul & lignarius faber sit, nec lignarius faber fabris ararijs magis q̄ opificio suo præsideat, occasionem hinc fortē nactus, quod dum curā gerit multorū, quasi ministrorū ipsi elaborantiū, inde suae arti fiat accessus, ac per illos artem melius curet suam: sed singuli opifices singulis artibus uacēt, & ab eis uictum acquirant. Hanc legem aediles ita obseruari procurent, ut si quis ciuis ad artem aliquam, magis q̄ ad uirtutis curam declinauerit, opprobrio atq; infamia notatū ad cursum suum conuertant. Sin autem peregrinorū aliquis duabus artibus uacet, uinculis, multa, expulsionē, unam tantum complecti cogatur. De mercede aut opificum, de operis ipsorum approbatione aut improbatione, de iniuria etiā quam uel patiuntur uel inferunt, aediles usque ad drachmas quinquaginta cognoscant. Maiora uero ad publica iudicia delata secundum legem iudicentur. Vectigal aut importandarum exportandarumq; rerum, nullum penitus sit. Thus uero ceteraq; huiusmodi quae dijs incenduntur, peregrinaq; sunt, purpuram similiter & colores alios, qui a regione non producuntur, omnia denique peregrina, nisi necessaria sint, nemo adducat: nec rursus aliquid quod regioni necessarium sit, exportet. Haec omnia legum custodes duodecim, qui reliqui sunt, exceptis quinque senioribus, procurent atque cognoscant. Arma uero & instrumenta bellica si aduectitia arte est opus, conuehantur. similiter quae ad haec idonea sunt, plantae, aenea instrumenta, funes, animalia, quae ad bellum conferunt: Quorū magistri equitū & ductores exercitus curā habeant, ut ciuitas inuehendi euehendiq; simul cum opus sit facultate nō priuetur: de quibus legū custodes sufficientes decentesq; leges ferent. Nulla uero in re pecuniae colligendae gratia, uel in ciuitate, uel in uniuersa regione cauponatio fiat. Annonae autē quae ex agris percipitur distributio, recte iuxta Cretensium legem constituetur. Nam quae a regione producuntur, in duodecim partes ab omnibus distribuenda sunt, & similiter consumenda. Duodecima uero pars quaeq; ut tritici, hordei, ceterarumq; frugum & fructuū, uenaliū quoq; omnium animalium tripartito & competenti ratione distribuatur, & pars una liberis, altera seruis, tertia opificibus ac omnino aduenis tribuatur: siue aliunde uenerint aliquandiu urbem habitaturi, & necessarijs egeant, siue propter publicam uel priuatam ciuis alicuius utilitatē accesserint. Haec igitur tertia omnium necessariorum pars, uenalis semper ac necessario tantummodo sit. De duabus uero partibus nihil necessario uendatur. Quomodo igitur haec recte distribuatur? Patet autem in primis recte id fieri posse, si partim aequaliter, partim inaequaliter distributio fiat. CLIN. Quo pacto? ATHEN. Meliora utiq; uel deteriora istorū singula, necesse est terram producere atq; augere. CLIN. Quid nisi? ATH. Cum tres partes sint, quod huc attinet nemo plus habeat, nec dominus, nec seruus, nec aduena, sed aequalis eademq; similiter sit omnis distributio. Quilibet autem ciuis, cum duas partes acceperit, seruis & liberis quot & qualia uelit, suo arbitratu distribuatur. Quod uero plus istis est, mensura & numero sic dispartendum est, ut cum omnium animalium, quibus a terra uictus prebetur, numerus habeatur, ita demū fiat partitio. Habitationes postea seorsum ordinandae sunt. Ordo aut talis maxime decet: duodecim uiros per media in singulis duodecim partibus unum esse oportet: & in unoquoq; uenaliū rerum loca, deorumq; templa & deos sequentium daemnonum esse constructa, siue indigetum Magnesium, siue aliorum, quorum statuae antiquissima memoria consecratae sint. Atque his priscorum uirorum honores reddendi sunt. Vestae quoq; Iouis, Mineruae, singulorumq; aliorum singulis duodecim partibus praesidentium templa construenda sunt. Et primum quidem iuxta templa in altissimis locis aedes custodum sint undiq; munitissima. Reliqua deinde regio opificibus in tredecim partes distribuatur. Et pars una in urbe habitet, per duodecim urbis partes diuisa, aliae exteriorem undiq; teneant locum, atque in singulis uicis opifices ad agriculturam comoditatem idonei habitare compellantur. Horum omnium curam magistratus qui agris praesunt, habeant, prauideantq; quot quibus uel singuli opificibus egent, & ubi habitantes impedimento agricolis non sint, sed magnam ipsis utilitatē conferant. Urbanorum quoque similiter opificum curam aediles habeant. Res autem uenales curae censoribus sint, qui primo rem sacram curent: deinde ne quis uendendo emendoue iniuriam

Vectigal
nullumAnnonae
ratio

iniuriam faciat, uehementer prouideant: & immoderatos, contumeliosos que omnes compescant. Hi considerent nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter atque ut lege cautum est, uendant. Primo uero mensis cuiusque, ciues eorumque ministri duodecimam tritici partem emendam peregrinis proponant, ementque peregrini pro mensis totius tempore triticum & similia quæ primo foro uenduntur: decimo uero die uenditio, emptioque mensi sufficiens statuatur, uigesimo tertio animalium uenditio, quibus homines egent, supellectiliumque, ut corii uestiumque ac similibus, fiat. Necessesse autem est peregrinos omnia à possidentibus emere, ne cauponatio in tritico & hordeo circa farinam ac cætera alimenta, ulla fiat. Nec ciuibus nec seruis eorum cauponari omnino licet. In peregrinorum tamen foro peregrino liceat opificibus, eorumque seruis uinum cibumque commutare ac uendere, carnesque coctas similiter: quæ res à plurimis cauponatio nominatur. Materiam uero ignis uniuersam quotidie peregrinus ab his qui in agris id curant, emere possit, cæterisque peregrinis prout uelit & quando uelit reuendere. Cæterarum omnium rerum & supellectilium quibus utimur, in communi foro uenditio fiat: in locis determinatis: ubi legum custodes, censoresque una cum ædilibus locum designarint, & pretia uenalibus imposuerint. Hic nummi commutentur rebus, ac res nummis. Commutet autem unusquisque per seipsum nemini committens. Quod si commiserit, siue receperit, siue non, quiescat oportet. Nullum enim commutationum talium iudicium est. Si quid uero uenditum emptumque pluris minorisue est, quam lex iusserit qua rerum uenaliu mensuræ & pretia constituta sunt, apud legum custodes plus illud conscribatur, & contrarium deleatur. Eadem ipsa de conscriptione bonorum, quæ ab incolis peregrinisque possidentur, fiant: liceatque cuius certa conditione ad urbem migrare, & hoc ita ut artem aliquam exercent, nec plures quam annos uiginti à die conscriptionis permaneat: quo in tempore incolendi uectigal soluere nullum cogatur nisi frugalitatis exemplum, nec emptio nis uenditionisque gratia ærario quicquam debeat. Cum autem uiginti anni exacti fuerint, accipiat rem suam, & abeat. Quod si magnum aliquod beneficium intra uiginti annos ciuitati contulerit, uelitque plus temporis, aut etiã per uitã in ciuitate manere, fiat ipsi quod petierit, ratumque habeatur, si modo concilio concionisque persuaserit. Incolarum autem filijs si ipsi quoque opifices sint, post quintumdecimum ætatis annum ita coloniarum tempus incipiat, ut uiginti postea maneant annos, deinde quod uelint proficiantur, & si manere uoluerint, maneant, postquam similiter persuaserint. Qui autem recedit oblita descriptione, quæ sibi apud magistratus erat conscripta, sic habeat.

ARGVMENTVM MARSILII FICINI IN
Dialogum Nonum De Legibus.

NONVS dialogus post communem morum disciplinam & legum multarum traditionem aggreditur iam iudicia. Et ualde quidem opportune. Nam & qui moribus eruditi legibusque instructi sunt, iudicare iam possunt: & qui eruditioni instructionique precedenti non paruerunt, iam sunt iudicandi. Prudenter omnino noster hic animorum medicus seruare hactenus salutaribus studuit monitis integram animi sanitatem: iam uero perditam cunctis machinis reparare molitur. Verè quæ charitas Platonica est, misericors, dolens, compulsus ad secandum quasi trahitur & urendum: & id quidem tam benigna cautione, ut grauius egrotantes uerbis blandissimis consoletur: contendatque uerbis quasi magicis carminibus sanos efficere antequam medicam adhibeat manum. quã etiã deinde sic admouet, ut languens & uix persentiat, & plus admodum spei concipiat quàm doloris, & ex dolore non perniciem reportet, sed salutem. Insignis clementia uir neminem absque consolatione punit: neminem punitum perdit: omnes pro uiribus seruat: & quos necesse punit: profitetur à morbis animi liberare: ac minimo mortis malo, interim ingenti & in dies crescenti obistere animi malo. Prestare uero asserit hinc abire, quàm in morbo uel animi uel corporis incurabili uiuere. Atqui neque hac uita priuat, nisi quem cognouerit insanabilem: neque supplicium ullum à lege, quæ bona est, illatum tendere uult ad malum. Quinimmo poenam ipsam multis de causis esse bonam: tum quia iusta est, iustitia uero bona: tum quia uel presens purgat, uel futurum præpedit malum: tum quia in puniendo uno, interim exemplo prodest & multis, ciuitatemque purgat malis. Et ut summatim dicam, iustitiã ubique mirum in modum cum clementia miscet, neque rigiditate torquet durius, neque mollitia quicquã relinquit inultu. Quemadmodum uero in superioribus prius diuina præcipit officia quàm humana: sic in presentia prius in sacrilegia quàm in cætera delicta prudenter animaduertit. Ac dum quàm graue sit lese maiestatis diuinæ crimen ostendit, afflante deo significat nihil tale hominibus quondam

quandiu